Paul Csavdari

Idolatria textului

Filosofia canonului, sincretismul religios și conflictul revelației vii cu adevărul fixat

Ideea de „canon sacru” — o colecție de texte închise, imuabile și normative — nu aparține revelației profetice, ci gândirii filosofice grecești. Filosofia a cerut sistem, ordine, universalitate. Adevărul trebuia să poată fi definit, conservat și transmis. Astfel, scrisul a devenit criteriul adevărului: ceea ce e vechi, stabil, redactat și păstrat — devine sacru.

Revelația, în schimb, nu a început cu un canon. A început cu o chemare, un glas, o poruncă vie. Dumnezeu a vorbit lui Avraam, lui Moise, profeților. Nu le-a dat întâi o carte, ci o misiune. Scrisul a venit ca mărturie, nu ca fundament al autorității.

Canonul apare abia când instituția religioasă — nu revelația — vrea să-și securizeze poziția. Filosofia a oferit modelul, iar religia l-a adoptat. Rezultatul: autoritatea nu mai vine din relația vie cu Dumnezeu, ci din text.

Conflictul profeților cu „ceea ce era scris”

De-a lungul istoriei lui Israel, profeții au fost trimiși nu împotriva păgânilor, ci împotriva propriei religii oficiale. Ei nu contestau Legea în sine, ci maniera în care poporul o transforma într-o garanție de autojustificare.

Evreii spuneau: „Suntem poporul ales. Avem Templul. Avem făgăduințele. Așa stă scris.”
Profeții răspundeau: „Nu Templul, nu riturile, nu textele vă salvează, ci dreptatea, adevărul, ascultarea.”

- „Nu vă încredeți în cuvinte înșelătoare: ‘Acesta este Templul Domnului!’” (Ieremia 7)
- „Mie nu-mi trebuie jertfele voastre... căutați dreptatea, apărați pe cel asuprit” (Isaia 1)

Tensiunea era clară: ceea ce era scris (promisiuni, ritualuri, statut) devenise scut împotriva conștiinței. Profeții veneau să demonteze această iluzie — și erau considerați periculoși tocmai pentru că vorbeau împotriva unui „stă scris” sacrosanct.

Canonul a fost folosit pentru a închide gura revelației

Această tensiune a ajuns la apogeu în procesul lui Isus. El a fost condamnat nu pentru crimă, ci pentru blasfemie religioasă, adică pentru că încălca ceea ce „sta scris”. Sinedriul nu l-a judecat moral, ci doctrinar. A folosit textele, interpretările și tradiția pentru a elimina ceea ce nu mai putea fi controlat prin instituție.

- „Avem o Lege, și după Legea noastră El trebuie să moară.” (Ioan 19:7)

Isus a confruntat exact această idolatrie a textului. A spus:

- „Ați auzit că s-a zis… dar Eu vă spun.”

Nu a contrazis revelația divină, ci a refuzat interpretarea rigidă, canonizată. El nu invoca „sta scris”, ci vorbea cu autoritate. Tocmai de aceea a fost respins: pentru că nu se legitima prin canon, ci prin Adevărul viu.

Toate religiile majore repetă același model

După exemplul iudaic, creștinismul și islamul și-au format canoane proprii: Biblie, Coran, Hadithuri, tradiții. Fiecare își definește Adevărul prin ceea ce „stă scris”. Fiecare își justifică teologia, moralitatea și autoritatea pe baza unui text considerat sacru, definitiv.

Deși diferă între ele în interpretare, toate folosesc același mecanism: canonul ca sursă supremă de adevăr. Această dependență de text provine tot din modelul filosofic: adevărul trebuie să fie formulabil, arhivabil, transmisibil — altfel, nu este considerat valabil.

Religia, în loc să rămână locul întâlnirii cu revelația vie, a devenit sistem de interpretare a textului. Și toate conflictele religioase se poartă între diverse tabere care se bat între ele cu „versete”.

Mitologia filosofică la temelia canoanelor

Problema devine mai gravă când observăm că nu doar structura canonului, ci și conținutul teologic al textelor a fost influențat de gândirea filosofică greacă:

- imaginea unui Dumnezeu static, impasibil, judecător universal;
- conceptul de mântuire prin credință într-un mecanism exterior (jertfă, substituție, iertare);
- dramatizarea istoriei ca bătălie mitologică între „bine” și „rău”, între cer și iad, între suflet și trup.

Toate aceste idei, preluate din filosofie, au fost inserate în canon. Așa s-a creat o religie a textului care pare sfântă, dar este construită pe un conținut mitologic. Adevărul revelat a fost rescris în limbajul filosofiei și a fost acceptat ca normă de toate marile religii.

„Stă scris” este mereu interpretat – chiar și de cei care îl invocă

Una dintre cele mai mari iluzii teologice este aceea că „Stă scris” înseamnă „clar”, „obiectiv”, „definitiv”. În realitate, niciun text nu vorbește de la sine. Orice text devine autoritate doar prin interpretare. Și chiar ceea ce „stă scris” astăzi este rezultatul unor rescrieri succesive ale ceea ce a fost scris înainte.

Exemplele sunt nenumărate:

- Deuteronomul rescrie Exodul.
- Cronicile rescriu Regii.
- Evangheliile interpretează profeții.
- Epistolele interpretează Evangheliile.
- Tradițiile interpretează epistolele.

Și fiecare denominațiune interpretează toate acestea, în funcție de propria grilă de autoritate.

Mai grav, autoritatea care se revendică din „ceea ce stă scris” este de fapt autoritatea unei interpretări — prezentată ca absolută.

Paradoxul celor trei autorități și capcana din Deuteronom

În sistemul iudaic din VT, autoritatea era distribuită între rege, preot și profet. Fiecare avea un rol clar:

- Regele guverna politic.
- Preotul administra cultul.
- Profetul aducea mesajul divin.

Dintre aceștia, doar profetul este supus unei suspiciuni legiferate:

- Deuteronom 13 afirmă că, chiar dacă profetul face minuni, dar îndeamnă la „alți dumnezei”, trebuie omorât.

Aici apare o ruptură gravă:

- În Deuteronom 18, Dumnezeu promite că va trimite un profet ca Moise și avertizează că „cine nu-l va asculta va fi tras la răspundere”.
- Dar în cap. 13, același „profet” poate fi executat chiar dacă vorbește adevărat, dacă se consideră că îndeamnă la un „alt dumnezeu”.

Este o contradicție profundă:

- Cum poate cineva să asculte un profet, dacă acesta poate fi omorât pe baza unei interpretări?

În plus, regele și preotul, deși în istorie sunt cei care adesea au dus poporul în apostazie, nu sunt vizați de nicio lege echivalentă. Profetul, singurul chemat să aducă corectivul divin, devine vulnerabil legal — ceea ce explică de ce atât de mulți au fost uciși.

Această contradicție internă — între chemarea de a asculta de profet și posibilitatea legală de a-l omorî — este specifică unui sistem filosofic de gândire paradoxală, nu a unei revelații clare. Și nu e întâmplător că aceste texte (în forma în care le avem) apar în Septuaginta— rezultatul unui proces de redactare sincretic, petrecut la Alexandria.

Ce rămâne dacă „stă scris” nu mai poate fi criteriu?

Dacă textele sacre sunt profund influențate de mitologia filosofică, iar interpretările lor legitimează contradicții ireconciliabile, atunci întrebarea este inevitabilă:

- Ce mai poate fi adevăr? Ce mai poate fi autoritate?

Răspunsul nu poate veni din alt text. Canonul nu poate fi corectat cu un nou canon. Ieșirea din cerc nu se face prin reformă dogmatică, ci prin întoarcerea la sursa care precede textul: revelația vie.

Aceasta nu e accesibilă prin documente, ci prin conștiință, trezire morală, luciditate. Este același Adevăr pe care profeții l-au vestit și pe care Isus l-a trăit: nu în numele unui „stă scris”, ci ca expresie vie a dreptății, adevărului și curajului moral.

Concluzie

„Stă scris” a fost transformat din mărturie a revelației în înlocuitor al revelației. Filosofia a creat modelul, religia l-a adoptat, iar omenirea l-a absolutizat.

Dar în inima revelației autentice se găsește o tensiune permanentă între Adevărul viu și textul fixat, între glasul profetului și interpretul oficial al canonului.

Isus nu a venit să valideze un nou „stă scris”, ci să pună capăt dependenței de text ca unic criteriu de autoritate.
Adevărul nu „stă scris” — Adevărul se întruchipează.
Și poate fi recunoscut numai de cei care au curajul să-l asculte, chiar și împotriva a tot ce este deja „scris”.